

УДК 72.01

Д. В. Яловенко

Асистент кафедри архітектури та дизайну
Луцький національний технічний університет
вул. Львівська, 75, Луцьк, Україна, 43018

О.С. Пасічник *

Кандидат архітектури, доцент, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8381-0257>
Кафедра архітектури та дизайну
Луцький національний технічний університет, вул. Львівська, 75, Луцьк, Україна, 43018

*автор-кореспондент, e-mail: oxanapasicznyk@gmail.com

Ландшафтно-архітектурні підходи до формування сучасних військових секторів поховань

Цитувати як:

Яловенко Д.В., Пасічник О.С. (2025). Ландшафтно-архітектурні підходи до формування сучасних військових секторів поховань. *Сучасні технології та методи розрахунків у будівництві*, 24, 698-707. [https://doi.org/10.36910/6775-2410-6208-2025-14\(24\)-58](https://doi.org/10.36910/6775-2410-6208-2025-14(24)-58)

© 2025, Яловенко Д.В., Пасічник О.С.

Стаття присвячена аналізу сучасних підходів до планування, реконструкції та переосмислення функціонування кладовищ в Україні та світі. Особливу увагу зосереджено на формуванні секторів військових поховань у контексті зростання їх ролі в умовах повномасштабної війни. Розглянуто історичну еволюцію форм поховань, архітектурно-містобудівні тенденції, екологічні виклики та сучасні стандарти благоустрою, що визначають трансформацію меморіальних територій. Важливою складовою дослідження є аналіз конкурсної роботи «Концепція облаштування сектору військових поховань на міському кладовищі в с. Гаразджа Луцького району Волинської області» (шифр 150007), яка демонструє можливості впровадження комплексного ландшафтно-архітектурного підходу. У проєкті акцентовано на створенні впорядкованої композиційної структури, використанні уніфікованих надгробків, інтеграції природоорієнтованих рішень, формуванні маршрутів для відвідувачів та зон індивідуального й колективного шанування. У статті висвітлено ключові проблеми галузі: дефіцит місць для традиційних поховань, екологічна вразливість інсумації, обмежений розвиток альтернативних форм, фрагментарність нормативного забезпечення та недостатня організованість військових секторів. Проаналізовано досвід США та Німеччини, де впорядкованість, мінімалізм і природність формують модель сучасних меморіальних просторів. На основі проведеного огляду сформовано рекомендації щодо сталого розвитку поховальних територій, удосконалення нормативної бази та впровадження інклюзивних, екологічних та емоційно збалансованих рішень у практиці проєктування військових секторів в Україні.

Ключові слова: ландшафтно-архітектурний підхід, кладовище, військові поховання, меморіал, благоустрій, екологічні поховання, колумбарій.

Вступ

Аналіз літературних джерел та постановка проблеми. Кладовища є важливими елементами історичного, культурного та архітектурного середовища суспільства. Вони виконують не лише утилітарну функцію поховання, але й відіграють роль місць пам'яті, національної ідентичності та духовного зв'язку поколінь. Сучасні тенденції формування меморіальних просторів охоплюють переосмислення функцій кладовищ, як ландшафтно-архітектурних об'єктів, що поєднують рекреаційні зони та місця пам'яті [8; 9].

Особливого значення набуває проблема формування секторів військових поховань, актуальна для України з 2014 року, й особливо загострена в умовах повномасштабної війни. На цьому тлі важливою є поява сучасних конкурсних проєктів нового покоління, зокрема концепції сектору військових поховань на кладовищі в с. Гаразджа (шифр 150007) [7].

Екологічні підходи до організації кладовищ детально висвітлені у роботі Jahn J.-E. [1], який описує європейські практики природних поховань (Ruheforst, Friedwald). Видання DStGB [2] узагальнює сучасні архітектурні форми меморіальних просторів – колумбарні стіни, павільйони, альтернативні форми поховань. Проєкти TRAUERHALTESTELLE [3] ілюструють нові моделі архітектури скорботи - павільйони тиші, меморіальні дошки. Вітчизняні дослідження приділяють увагу історичним аспектам військових поховань та їх осучасненню [6]. Тищенко І. аналізує Арлінгтонський національний цвинтар, як модель сучасного впорядкованого військового меморіалу з чіткою архітектурною структурою [5]. Нормативне забезпечення регламентується будівельними нормами [4], але документ не охоплює специфіку військових поховань, що створює прогалини в проєктуванні.

Серед фундаментальних робіт ландшафтознавства варто виділити праці A. Spirn [9], M. Treib [10], E. Meyer [14], які описують взаємодію ландшафту, збереження пам'яті та архітектури. Соціокультурні аспекти поховань розглядаються у роботах J. Rugg [11], D. Francis [12], J. Curl [13], T. Walter [15]. Дослідження меморіальних практик та символічних просторів представлені у Young [16] та Loeffler [18]. Питання просторової інтеграції меморіальних зон у міські ландшафти аналізують Fabos та Ryan [17] і Bowring [19].

Основні проблеми сфери поховань в Україні включають:

- дефіцит земельних ресурсів;
- екологічні ризики традиційної інгумації;
- обмеженість альтернативних форм поховань;
- хаотичність військових поховань через відсутність стандартів;
- недостатню увагу до ландшафтно-складової.

Мета і завдання дослідження. Мета статті - дослідити сучасні тенденції розвитку кладовищ та особливості формування секторів

військових поховань на прикладі концепції сектору військових поховань на міському кладовищі в с. Гаразджа.

Матеріали та методи

Форми та традиції поховань формувалися протягом тривалого історичного періоду, поступово змінюючись під впливом релігійних, культурних та соціальних чинників. Спочатку поховання здійснювалися переважно в межах церковних дворів, що підкреслювало їхній сакральний характер і тісний зв'язок із релігійною громадою. Однак із розвитком міст, зростанням чисельності населення та загрозами епідемії постала потреба у винесенні цвинтарів за межі населених пунктів [11; 13].

Саме в цей період почали формуватися перші міські некрополі, які вже розглядалися не лише як місця поховань, але і як певна форма впорядкованого планувального елемента міського середовища. Упродовж XIX–XX століть структура кладовищ трансформувалася: з'являються паркові цвинтарі, де ландшафтні елементи відіграють важливу емоційну та естетичну роль [11; 12]. Таке трактування кладовищ як ландшафтно-архітектурних об'єктів стало підґрунтям сучасних європейських підходів, що враховують рекреаційні, природоорієнтовані та меморіальні функції.

На початку XXI століття процеси глобалізації та екологізації вплинули на появу нових підходів до облаштування місць поховання. Європейська практика засвідчує перехід від суто утилітарного використання територій до створення комплексних меморіальних просторів, що поєднують функцію вшанування пам'яті з рекреаційними можливостями [1; 2].

Водночас широкого поширення набули концепції «природних» або еко-цвинтарів, які інтегруються у зелені зони міст і передбачають мінімальне втручання в екосистему. Як зазначає J.-E. Jahn, такі простори не лише є місцем поховання, але й виконують рекреаційну функцію, що суттєво змінює сприйняття кладовищ як соціальних інфраструктурних об'єктів [1].

Екологічний аспект нинішнього розвитку поховальної сфери є одним із ключових. У багатьох країнах світу відмовляються від використання матеріалів, здатних забруднювати ґрунтові води, поступово впроваджуючи біорозкладні труни, урни з природних компонентів, системи природної інгумації [1; 18].

Для європейських кладовищ стає характерним формування лісових поховань – Ruheforst, Friedwald – де зменшення кількості штучних

елементів дозволяє гармонійно вписати меморіальний простір у природне середовище [1; 14]. Цей підхід спрямований на збереження екосистем та мінімізацію антропогенного навантаження.

В умовах постійного браку територій актуальним є пошук рішень для зменшення площі традиційних поховань. Серед таких рішень: вертикальні колумбарні стіни, багаторівневі модульні системи, компактні меморіальні ділянки [2; 17].

Практика багатьох німецьких та скандинавських міст демонструє, що впровадження колумбарних комплексів сприяє ефективному використанню територій та підтриманню композиційної цілісності меморіального простору. Такі рішення дають змогу адаптувати структуру поховань до сучасних потреб суспільства.

Однією з новітніх тенденцій у розвитку кладовищ є забезпечення інклюзивності та комфорту для відвідувачів. Це передбачає безбар'єрність пересування, облаштування місць відпочинку, створення павільйонів тиші, доступної навігації [3].

Проекти TRAUERHALTESTELLE (Німеччина) демонструють зміну парадигми: від традиційної утилітарності до формування емоційно комфортного простору для осмислення втрати. Архітектура у таких рішеннях стає інструментом психологічної підтримки, що є важливою складовою сучасних меморіальних територій [3; 14].

Військові поховання мають комплексну меморіальну, історичну та державотворчу функцію. На відміну від цивільних цвинтарів, військові меморіали ґрунтуються на принципах уніфікації, символічності та структурності [5; 16].

Одним із найвідоміших прикладів є Арлінгтонський національний цвинтар у США. Його впорядкована геометрія, єдина форма надгробків і чітка композиція візуально підкреслюють рівність та героїзм похованих військовослужбовців [5]. Подібні підходи стають моделлю для створення військових секторів і в Україні.

Особливу увагу привертає концепція сектору військових поховань на кладовищі в с. Гаразджа (шифр 150007) [7]. Запропоноване рішення базується на створенні виразної композиційної осі, що поєднує вхідну групу та церемоніальний майданчик. Уздовж осі розташовуються регулярні паралельні ряди поховань, орієнтовані перпендикулярно до головного напрямку, що забезпечує візуальну впорядкованість простору. Проект

передбачає уніфікацію надгробків – їхньої форми, матеріалів, пропорцій, – що забезпечує цілісність меморіальної структури.

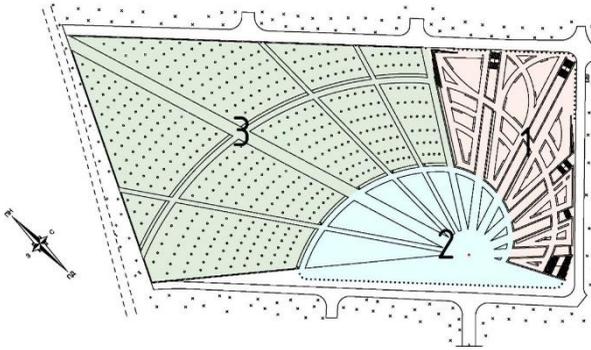

Рис. 1. Проект сектору військових поховань в с. Гаразджа.
Схема генплану. Схема скверу скорботи. Візуалізація зони поховань.
Архітектори: Данило Яловенко, Павло Мазилук, Софія Домбик. 2023 р.

Ландшафтна складова проекту базується на збереженні наявних дерев та підсиленні природних акцентів. Використання напівпроникних покриттів знижує навантаження на ґрунтові води, а додавання рекреаційних елементів формує комфортне середовище для родин загиблих. Суттєвою частиною концепції є інформаційні стенди та навігаційні елементи, що виконують освітню функцію та дозволяють відвідувачам отримати інформацію про похованих військовослужбовців (Рис. 1).

Архітектурна виразність проекту полягає у стриманості, мінімалізмі та використанні природних матеріалів. Такий стиль відповідає сучасним міжнародним стандартам меморіальної архітектури, де ключовими є мотиви тиші, поваги, гідності [14; 19]. Концепція сектору військових поховань у Гаразджі демонструє не лише технічні рішення, але й сформовану філософію простору – простоту, рівність, символічну чистоту, які відображають шану полеглим та емоційну підтримку для відвідувачів.

Результати та обговорення

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що сучасний розвиток кладовищ є складним багатовекторним процесом, у якому поєднуються екологічні, соціальні, культурні та архітектурні аспекти. Еволюція від прицерковних поховань до ландшафтних парків-меморіалів свідчить про суттєву зміну ставлення суспільства до простору смерті, який перестає виконувати виключно утилітарну функцію та стає важливою частиною культурного ландшафту.

Аналіз зарубіжних практик США та Німеччини демонструє загальну тенденцію до впорядкованості, мінімалізму, раціонального використання територій та гармонійного поєднання меморіальної функції з природним середовищем. Екологічні технології, інтеграція природних матеріалів, формування «тихих зон», інфільтраційні покриття та природоорієнтовані рішення стають невід’ємною частиною сучасного благоустрою.

Український контекст розвитку військових поховань має низку специфічних викликів, пов’язаних із відсутністю уніфікованих стандартів, хаотичністю існуючих секторів, нерівномірним рівнем благоустрою та зростанням кількості поховань унаслідок воєнних дій. У таких умовах особливого значення набувають сучасні концепції формування військових секторів, які забезпечують структурованість, гідність, впорядкованість та емоційну врівноваженість простору.

Розглянута концепція сектору військових поховань у с. Гаразджа (шифр 150007) є прикладом комплексного архітектурно-ландшафтного підходу, що враховує технічні, просторові, екологічні та символічні аспекти меморіальних територій. Проект демонструє впровадження уніфікації надробків, логічної композиційної структури, природоорієнтованих рішень, інклюзивних елементів і сучасної навігації. Такий підхід відповідає

міжнародним тенденціям та може слугувати орієнтиром для розробки подібних секторів по всій Україні.

Висновки

Таким чином, формування військових поховань потребує поєднання архітектурної витриманості, етичних принципів, сталого ландшафтного мислення та екологічно виважених рішень. Застосування сучасних тенденцій у цьому напрямку здатне підвищити рівень благоустрою, естетичної якості, культурної значущості та психологічного комфорту меморіальних просторів в Україні. Потрібно удосконалити нормативну базу, зокрема доповнити чинні ДБН положеннями щодо: формування військових секторів поховань; уніфікації надгробків; вимог до благоустрою; екологічних та природоорієнтованих рішень. Впроваджувати єдині стандарти меморіальної архітектури в секторах військових поховань, а саме у визначення геометрії рядів; регламентування габаритів і матеріалів надгробків; впорядкування церемоніальних просторів. Розвивати екологічні форми поховань, зокрема природні цвинтарі; лісові меморіали; колумбарні комплекси; системи природної інгумації; інфільтраційні покриття й біорозкладні матеріали. Забезпечувати інклюзивність територій, а саме безбар'єрні маршрути; доступну навігацію; тактильні елементи; місця тихого відпочинку; обладнання для маломобільних груп. Підсилювати ландшафтну складову, орієнтуючись на збереження природної рослинності, мінімальне втручання у природне середовище, формування тіньових та рекреаційних зон, використання місцевих порід дерев. Інтегрувати освітню та інформаційну функцію стенди з біографіями похованих, інтерактивні карти, QR-навігація, створення електронних баз пам'яті. Використовувати мінімалізм і стриману символіку, що підкреслює гідність, рівність, шанобливе ставлення до місця поховання, цілісність меморіального простору.

Конфлікти інтересів

Автори заявляють, що у них немає конфлікту інтересів щодо поточного дослідження, включаючи фінансовий, особистий, авторський чи будь-який інший, який міг би вплинути на дослідження, а також на результати, наведені в цьому документі.

Фінансування

Дослідження проводилося без фінансової підтримки.

Доступність даних

Усі дані доступні в цифровій або графічній формі в основному тексті статті.

Використання штучного інтелекту

Автори підтверджують, що при створенні поточної роботи вони не використовували технології штучного інтелекту.

References

1. Jahn J.-E. Natural Burials: Development of Ecological Cemetery Concepts in Europe. – Berlin: Parkverlag, 2020. – 184 p.
2. DStGB Dienstleistungs GmbH. New Forms of Remembrance and Modern Cemetery Architecture. – Berlin: DStGB Verlag, 2019. – 76 p.
3. TRAUERHALTESTELLE. Project Documents and Architectural Solutions [Electronic resource]. – 2018. – Access mode: <https://www.trauerhaltestelle.de>
4. DBN B.2.2-1:2008. Cemeteries, Crematoriums and Columbaria. – Kyiv: Minregionalbud of Ukraine, 2008. – 46 p.
5. Tyschenko I. Arlington National Cemetery as a Model of a Modern Military Memorial // Bulletin of the KNUBA. – 2019. – No. 4. – P. 112–119.
6. Analytical materials on the history and specifics of Ukrainian military burials // Trends in the development of cemeteries [Electronic resource]. – Access mode: materials provided by the authors.
7. Explanatory note to the concept of the military burial sector (code 150007) [Electronic resource]. – Access mode: materials provided by the authors.
8. Norrie Sh. Landscape as culture: history and theory of landscape architecture. – K.: Osnovy, 2017. – 352 p.
9. Spiri A. W. The Language of Landscape. – New Haven; London: Yale University Press, 1998. – 345 p.
10. Treib M. Meaning in Landscape Architecture and Gardens. – New York: Routledge, 2011. – 232 p.
11. Rugg J. Defining the Place of Death: Cemetery Research and the Landscape of the Past // Mortality. – 2000. – Vol. 5, No. 3. – P. 259–275.
12. Francis D., Kellaher L., Neophytou G. The Secret Cemetery. – Oxford: Berg Publishers, 2005. – 214 p.
13. Curl J. S. The Victorian Celebration of Death. – Stroud: Sutton Publishing, 2004. – 320 p.
14. Meyer E. Sustaining Beauty: The Performance of Appearance // Journal of Landscape Architecture. – 2008. – Vol. 3, No. 1. – P. 6–23.
15. Walter T. Modern Death: Taboo or Not Taboo? // Sociology. – 1991. – Vol. 25, No. 2. – P. 293–310.
16. Young J. The Texture of Memory: Holocaust Memorials and Meaning. – New Haven: Yale University Press, 1993. – 398 p.
17. Fabos J. G., Ryan R. International Greenway Planning: Urban–Rural Connections // Landscape and Urban Planning. – 1995. – Vol. 33. – P. 295–312.
18. Loeffler C. Cemeteries as Cultural Landscapes // Landscape Research. – 2017. – Vol. 42, No. 4. – P. 368–380.
19. Bowring J., Jones M. Contemporary Landscapes of Contemplation. – New York: Routledge, 2020. – 256 p.

Література

1. Jahn J.-E. (2020). Naturbestattungen: Entwicklung ökologischer Friedhofskonzepte in Europa. Berlin: Parkverlag, 184 p.
2. DStGB Dienstleistungs GmbH. Neue Formen des Gedenkens und moderne Friedhofsarchitektur. Berlin: DStGB Verlag, 2019. 76 p.
3. TRAUERHALTESTELLE. Projektunterlagen und architektonische Lösungen [Електронний ресурс]. 2018. Режим доступу: <https://www.trauerhaltestelle.de>

4. ДБН Б.2.2-1:2008. Кладовища, крематорії та колумбарії. К.: Мінрегіонбуд України, 2008. 46 с.
5. Тищенко І. (2019). Арлінгтонський національний цвинтар як модель сучасного військового меморіалу // Вісник КНУБА, 4, 112–119.
6. Аналітичні матеріали з історії та специфіки українських військових поховань // Тенденції розвитку кладовищ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: матеріали надано авторами.
7. Пояснювальна записка до концепції сектору військових поховань (шифр 150007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: матеріали надано авторами.
8. Норрі Ш. (2017). Ландшафт як культура: історія та теорія ландшафтної архітектури. К.: Основи, 352 с.
9. Spirn A. W. (1989). The Language of Landscape. New Haven; London: *Yale University Press*, 345 p.
10. Treib M. (2011). Meaning in Landscape Architecture and Gardens. – New York: *Routledge*, 232 p.
11. Rugg J. (2000). Defining the Place of Death: Cemetery Research and the Landscape of the Past // *Mortality*, 5, 3, 259–275.
12. Francis D., Kellaher L., Neophytou G. (2005). The Secret Cemetery. – *Oxford: Berg Publishers*, 214 p.
13. Curl J. S. (2004). The Victorian Celebration of Death. Stroud: *Sutton Publishing*, 2004. 320 p.
14. Meyer E. (2008). Sustaining Beauty: The Performance of Appearance // *Journal of Landscape Architecture*, 3, No. 1, 6–23.
15. Walter T. (1991). Modern Death: Taboo or Not Taboo? // *Sociology*, 25, No. 2, 293–310.
16. Young J. (1993). The Texture of Memory: Holocaust Memorials and Meaning. – New Haven: *Yale University Press*, 398 p.
17. Fabos J. G., Ryan R. (1995). International Greenway Planning: Urban–Rural Connections // *Landscape and Urban Planning*, 33, 295–312.
18. Loeffler C. (2017). Cemeteries as Cultural Landscapes // *Landscape Research*, 42, No. 4, 368–380.
19. Bowring J., Jones M. (2020). Contemporary Landscapes of Contemplation. – New York: *Routledge*, 256 p.

Відомості про статтю:	Article information:
Отримано 14.11.2025	Received 14.11.2025
Отримано у доопрацьованому вигляді 17.11.2025	Received in revised form 17.11.2025
Прийнято 25.11.2025	Accepted 25.11.2025
Опубліковано 25.12.2025	Published 25.12.2025

Yalovenko D.V.

Assistant lecturer

Department of Architecture and Design

Lutsk National Technical University, 75 Lvivska St., Lutsk, Ukraine, 43018

Pasichnyk O.S. *

Candidate of Architecture, Associate Professor, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8381-0257>

Department of Architecture and Design

Lutsk National Technical University, 75 Lvivska St., Lutsk, Ukraine, 43018

*corresponding author, e-mail: oxanapasicznyk@gmail.com

Landscape and Architectural Approaches to the Formation of Modern Military Burial Sectors

Cite as:

Yalovenko, D.V., Pasiichnyk, O.S. (2025). Landscape and Architectural Approaches to the Formation of Modern Military Burial Sectors. *Modern Technologies and Calculation Methods in Construction*, 24, 698-707. [https://doi.org/10.36910/6775-2410-6208-2025-14\(24\)-58](https://doi.org/10.36910/6775-2410-6208-2025-14(24)-58)

© 2025, Yalovenko D.V., Pasiichnyk O.S.

Abstract. The article is devoted to the analysis of modern approaches to planning, reconstruction and rethinking the functioning of cemeteries in Ukraine and the world. Particular attention is focused on the formation of military burial sectors in the context of the growth of their role in the conditions of a full-scale war. The historical evolution of burial forms, architectural and urban planning trends, environmental challenges and modern standards of improvement that determine the transformation of memorial territories are considered. An important component of the study is the analysis of the competitive work "Concept of arranging a military burial sector at a city cemetery in the village of Garazdzha, Lutsk district, Volyn region" (code 150007), which demonstrates the possibilities of implementing a comprehensive landscape and architectural approach. The project focuses on creating an orderly compositional structure, using unified tombstones, integrating nature-oriented solutions, forming routes for visitors and zones of individual and collective commemoration. The article highlights the key problems of the industry: the shortage of places for traditional burials, the environmental vulnerability of inhumation, the limited development of alternative forms, the fragmentation of regulatory support and the lack of organization of military sectors. The experience of the USA and Germany is analyzed, where orderliness, minimalism and naturalness form the model of modern memorial spaces. Based on the review, recommendations were formed for the sustainable development of burial areas, improving the regulatory framework and implementing inclusive, ecological and emotionally balanced solutions in the practice of designing military sectors in Ukraine.

Keywords: landscape and architectural approach, cemetery, military burials, memorial, landscaping, ecological burials, columbarium.